

(כתובת סגורה)

מאמר ל'

הפסוק והיסח הדעת ט' אלול תשל"א

ה"מסלת ישרים" בנוי ומיוסד כולו על הברייתא דר' פנחס בן יאיר, והוא הנו ביאור על כל פרט ופרט ועל כל מעלה ומעלה שבברייתא זו מתחילתה ועד סופה, החל מ"תורה מביאה לידי זהירות" ועד "רוח הקדש מביאה לידי תחיית המתים". וברייתא זו היא היא סדר עבודת האדם בכל ימי חייו.

ונתחיל מסופה של הברייתא, "רוה"ק מביאה לידי תחיית המתים", עיי' עליה ממדרגה למדרגה מגיע האדם עד למעלת תחיית המתים, ופ'י המסיי' שהכונה בזה כי האדם עיי' עבודתו מתדבק להקב"ה שהוא מקור החיים, כי ממנו חיים לכל חי, והמתדבק בה' נעשה אף הוא למקור חיים וזכחו להחיות מתים.

ולפניה מעלת רוח הקדש, ואמנם אין היא בכח השגת אנוש, אלא מתנה היא מן השמים. ולפניה מעלת הקדושה שתחילתה עבודה וסופה מתנה. וכך מנויות כל המעלות הנצרכות לאדם כדי להגיע להתדבקות בהשי"ת, ור' פנחס בן יאיר האיר לנו את הדרך הנכונה לכך. אך כידוע חידש לנו המסילת ישרים כי אף לאחר שהגיע אדם למעלה הגבוהה ביותר, הרי היצר עלה עמו אף הוא, וכמ"ש "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו", וצריך הוא לעבוד בלי הרף שלא יאבד מה שהשיג, ורק מלאך אייץ לעמול שלא יאבד את מעלתו, ואם הגיע אדם לידי כך שכבר אינו צריך ללחום עם יצרו, הריהו בבחי' מלאך, ואין מקומו בעולם הזה שהוא עולם המעשה.

והוא שחידש המסיי' בפ'י ברייתא דרפכ"י, שהדרך להתדבק במקור החיים היא אך ורק דרך כל המעלות המנויות בברי' וכסדרן, ותמיד על האדם לעבוד על דרך זו מתחילתה ועד סופה, והרצוה לשמור על מדרגת תחיית המתים, חייב לעמול ולעסוק תמיד בכל המעלות הנצרכות, מתורה וזהירות עד רוה"ק ותתח"מ.

בפרשת המלך כתי' "וכתב לו את משנה התורה הזאת וגו'", והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, למען ילמד ליראה את ד' אלקיו". והיינו שחייב לשאת עמו את הסי' כל הזמן ממש, בלי שום הפסק, עד שסי' בגמ' (סנהדרין כא ב') שצריכה להיות עמו אפי' בבחי' ובבית המרחץ, אלא גלי קרא שאין "והיתה עמו" אלא במקום הראוי לקריאה, יעו"ש. ומזה למד במסיי' (פ' כ"ה) שהיסח הדעת הוא המפסיד הגדול לקניית היראה, ועל

כן נצטוו המלך שיקרא בספר התורה כל ימי חייו, בלא היסח הדעת כלל, ואז יילמד ליראה את ד'". ואף כל אדם מצווה בכך, אלא ציוותה תורה צווי זה במיוחד למלך, שהוא הטרוד ביותר מכל העם.

וזהו האסון שלנו, על מה ולמה אין אנו מגיעים למדרגות גדולות, אף אלה מאתנו העוסקים בלמוד התוה"ק תמיד, אלא היסח הדעת הוא בעוכרינו, וכל פעם מן הצורך להתחיל מחדש, ונמצא שאנו עומדים תמיד במקום הראשון.

ואצל אברהם אבינו כתי' "בא בימים", היינו שכל ימיו אתו, כל יום וקנינו, כל יום והשיגו, ועיי' שהי' כל יום בחיי אברהם מוסיף על שקדם לו, על ידי כך הגיע למה

שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם הנעצבים כן יתן לידידו שנא (כתובות סב.)

...ודכוותיה מצינו שכתב הרמב"ם על פסוק "בכל דרכיך דעהו", דהיינו מי שאוכל ושותה ומעדן נפשו כדי שיהיה ברי וחזק לעבודת השי"ת יש לו שכר כמו שמתענה. ודברים אלו אסמכתא אקרא: שוא לכם משכימי קום כו' – דהיינו, שיש תלמידי חכמים מנדרין שינה מעיניהם ועוסקים בתורה הרבה, ויש תלמידי חכמים שישנים הרבה כדי שיהיה להם כח החזק וזריזות לב לעסוק בתורה. ובאמת יכול ללמוד בשעה אחת מה שזה מצטער ועוסק בשני שעות. ובודאי שניהם יש להם שכר בשוה. על כן אמר: שוא לכם – דהיינו, בחנם לכם שאתם מצטערים ומשכימים בבוקר ומאחרי שבת בלילה וממעטים שנתכם, זה בחנם, כי כן יתן ה' לידידו שינה, דהיינו מי שישן הרבה כדי שיחזק מוחו בתורה, נותן לו הקב"ה חלקו בתורה כמו אותו שממעט בשינה ומצטער עצמו, כי הכל הולך אחר המחשבה.

(ט"ז אה"ע כה, א)

שהגיע. וכן בשרה כתי' י"שני חיי שרה", ופירש רש"י "כולן שוין לטובה", והכונה בלא שום הפסק, כל רגע ה' קודש לעבודת ד', והגיעה לדרגת נבואה גדולה משל אברהם. ובגמ' אמרו (פסחים סו ב') "אמר ר"י אמר רב כל המתירה אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו, אם חכם הוא וכו' מהלל, דאמר מר וכו', יעו"ש. ואותו הלל שה' סמל הענוה והסבלנות כמבואר בשבת (ל"א), כיון שנכשל באבק יוהרא נסתלקה חכמתו. וכן אי' שם "י"ל אמר כל אדם שכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו, אם חכם הוא וכו' ממש", יעו"ש. ודברים אלו כגאווה וכעס הרי הם היסוד הדעת לחכמת התורה ולנבואה, ואחרי כן צריך להתחיל הכל מחדש. ואם במשה רבינו והלל הזקן הדברים אמורים, מה נענה אנו יתמי דיתמי.

וכבר המשילו הענין למי שמבשל מיחם של מים על האש, ושעה קלה לפני שרתח הריהו מטלוק מעל גבי האש, ולאחר שנצטנן חזר ונתנו על גבי האש, ושוב סילקו קודם שרתח, וכך עשה כל אימת שעמד המיחם לרתוח, נשארו המים קרים כמו שהיו, שצריך ליתנו על האש עד שירתח, אבל אם יפסיק באמצע, אפי' יעמידו על האש אלף פעמים לא ירתחו המים. ואצל ר' עקיבא מצינו, שבא לביתו לאחר י"ב שנה שלמד תורה מחוץ לבית, וטרם הכנסו שמע מאחורי הדלת את אשתו משיבה כי לוא שמע לקולה ה' שוהה עוד י"ב שנים בבית המדרש, וכששמע ר' עקיבא זאת חזר מיד לתלמודו, ולא נכנס לביתו אפילו לרגע קט. ונפלא הדבר מבינתו, איה הכרת הטוב שהיה חייב לה, וכמו שאמר ר' עקיבא אחר כך "שלי ושלכם שלה הוא", שהיא הפכתו מרועה צאן לרבן של ישראל, ומדוע לא נכנס לרגע אחד לשמח את לבו. ועי"כ אנו צריכים לומר שהתבונן ר' עקיבא וראה את החסרון הגדול שבהיסח הדעת כזה, וכדי שלא להפסיק הפסק מועט זה, הכריע ר' עקיבא ופסק שאסור לו ליכנס, (ונתבאר בזה במאמר "ואל יבא בכל עת אל הקדש" אסרו חג פסח תש"א).

עוד נוסיף לומר, שמלבד ההפסק והיסח הדעת שה' בכך, עוד טעם ה' לו לר' עקיבא שלא ליכנס, כי אינו דומה דבר שלם לשני חצאים של אותו דבר, אפי' שניהם לפנינו, ואף שכ"ד שנה הם פעמים י"ב, מ"מ אין שתי פעמים י"ב שווים לכ"ד שנה, וכל מה שזכה ר' עקיבא עי"י כ"ד שנה לא ה' זוכה לו עי"י פעמים י"ב שנה.

וכעין זה אנו מוצאים בשעה שהראה הקב"ה למשה את הארץ, שהראהו כל חלק וחלק מן הארץ, "את הגלעד עד דן ואת כל נפתלי ואת ארץ אפרים ומנשה ואת כל ארץ יהודה וגו' ואת הנגב ואת הכנרת וגו', ועי"ש ברש"י טעם כל מקום ומקום, אך בסוף כתי' "ויאמר ד' אליו זאת הארץ וגו'", והיינו שהראה לו עוד פעם כל אי"י ביחד, דראית אי"י בשלימותה הוא ענין אחר לגמרי מראיית כל חלק וחלק שבה בנפרד.

וכן גבי אברהם אבינו כתי' (בראשית יג), "ישא נא עיניך וראה, מן המקום אשר אתה שם, צפונה ונגבה וקדמה וימה", ופי' האור החיים הק' וז"ל "טעם שהוצרך לומר מן המקום אשר אתה שם, כאן עשה לו נס עצום שיוכל לראות מצפון לדרום ומערב למזרח ממקום אחד מבלי שיוצרך לסובב".

והנה אף שכן מוכח מיתורא דקרא, עדיין צריך ליתן טעם לאיזה צורך נעשה לו נס עצום כזה, וכי כל כך קשה ה' לאברהם אבינו לסובב את עצמו ולראות את הארץ לכל רוחותיה, ובפרט בשעת שמחה כזאת כשמעו בשורת אי"י ועם ישראל. אלא עי"כ כמושג"ל דדבר שלם הוא ענין אחר מחלקים חלקים שלו, ואעפ"י שרואה כל החלקים, אינו דומה לראיית

כל אי"י כאחת ממש מבלי להפנות את הראש, וכדאי ה' לעשות נס עצום זה כדי להראותו ארץ ישראל חטיבה אחת ולא חלקים.

ומיכן הסבר חדש על האמור אצל אברהם "בא בימים", וכן אצל שרה "כולן שוין לטובה", דהיינו שלשלת אחת של חיים ולא חלקים חלקים, שלא ה' בחיים הפסק כלל. עוד יש לבאר בענין סכנת היסח הדעת, כי המסילת ישרים (רפ"ז) "כשיגיע זמנה של מצוה או בהעלותו על מחשבתו לעשות מצוה, אל יניח מעשותה מיד ומהתעסק בה, שאין סכנה כסכנתו", עי"ש שהאריך בזה.

וראי' ברורה לדבריו מגמ' (כתובות סב ב'), "רבי חנניה בן חכינאי הוה קאזיל לבי רב בשלהי הלילא דר"ש בן יוחאי, (סוף ימי חופתו), אי"ל איעכב לי עד דאתי בהדר, (המתן לי עד שיכלו ימי חופתי ואלך עמך לבי רב), לא איעכבא לי", עי"ש. והנה ודאי חברותא כמו ר"ש בן יוחאי גדול מאד ערכה, ובכ"ז לא רצה ר' חנניה בן חכינאי להמתין לר"ש בן יוחאי ימים ספורים עד סוף ימי המשתה, והרי נסע לי"ב שנה ומה הם כמה ימים בחשבון זמן של י"ב שנים, אלא שאין סכנה כסכנת האיחור כדברי המסילת ישרים, ומוטב לותר על חבר כר"ש בן יוחאי ולא לאחר רגע אחד לאחר שהחליט ללכת למקום תורה. (ומה שכתב המהר"ם שיף שם שלא ידע מאי קמ"ל בזה, והרי חידוש גדול מאד השמיענו, אלא צ"ל שלקדוש ד' המהר"ם שיף ז"ל ה' חידוש זה פשוט בעיניו).

וקיבלתי מאמרו"ר זצ"ל על דבר שאירע בוולוז'ין כימיו של הגרי"ח זצ"ל, שפי"א שאלו שאלה את הבקי הגדול ביותר בישיבה באמצע סעודתו, וה' הדבר מפורש בתוס', ולא ידע הבקי הנז', ומרוב צעריו לא גמר סעודתו ולא בירך בהמ"ז, וערק למקום סתו, ושם ישב שבע שנים ולמד בהתמדה עצומה, ונעשה לאחד מגדולי ישראל.

ושאלו את הגאון ר' חיים זצ"ל אם טוב עשה. וענה הגאון, מצד אחד ודאי שלא כריך עשה, שאסור לקום מן הסעודה בלא בהמ"ז, אך מאידך, אילו ה' עושה כדין ומברך בהמ"ז, ודאי שלא ה' בורח מן הישיבה למקום סתו, ולא ה' עוסק בתורה שבע שנים בהתמדה עצומה כ"כ.

זו היא סכנת האיחור שעמד עלי' בעל מסילת ישרים ז"ל.

מלך: שחל מ"ס -
הרב חיים ז"ל שאלתי
[וא"ל שיעת מי]